MARGÓCSY ISTVÁN

Petőfi Barguzinban

A XIX. század utolsó éveiben sokakban bizony komoly zavart keltett, hogy a nemzet nagy mesemondója, Jókai, hajdani benső barátja az eltűnt költőnek, mind íróként, mind lapszerkesztőként ellentmondásosan nyilatkozott és viselkedett a nagy, országos Petőfi-vitában. Hiszen míg egyrészről verssel is garantálta Petőfi halálát (*Oh Petőfi, ha most élnél* kezdetű szép versét azzal a jól sikerült fordulattal zárja: „De jól tetted, hogy megholtál!"), s ő avatta fel, nagy port felvert beszéddel az elhunytnak Duna-parti nagy szobrát is (ezenközben persze nem mulasztotta el királyhűségéről biztosítani az uralkodó Ferenc Józsefet, azt is érzékeltetvén, hogy e kérdésben Petőfi maga is egyet értene vele), másrészről azonban annak a híresztelésnek is folyamatosan helyt és hitelt adott, mely szerint Petőfi hadifogolyként, Szibériában még ma is (azaz a hetvenes években) él. Ennek az ellentmondásnak a forrására csak mostanában, a Jókai-hagyatéknak teljes feldolgozása után bukkant rá az irodalomtörténet: Jókai könyvtárának egy mindeddig fel nem bontott ládájából ugyanis felbukkant egy eddig sehonnan máshonnan nem ismert, sehol nem említett könyvecske, mely Petőfinek Szibériában, orosz nyelven írt verseit tartalmazza magyar fordításban. Jókai tehát *tudta,* hogy Petőfi túlélte a segesvári csatát – csak mivel szégyellte, hogy nagy magyar barátja átnyergelt a befogadó ország nyelvére, továbbá, mert a kapott verseket eredetiben nem tudta élvezni, a fordításokkal pedig elégedetlen volt, inkább elhallgatta létezésüket; az élő Petőfi legendáját azonban semmivel nem kívánta cáfolni.

A verseskötetet egy debreceni professzor, több nemes vármegye táblabírája, alsó- és felsőpándi Morvai Xavér Benjámin juttatta el Jókaihoz: az ő kezébe került ugyanis az Irkutszkban 1881-ben megjelent, mára sajnos teljesen fellelhetetlen, lappangó, Alekszandr Sztyepánovics Petrovics által kibocsátott orosz nyelvű, *Sztyihotvorenyija i poemi. Szobranyije szocsinyenyij, pervij tom* című könyv, melyet a professzor, ki nem tudott oroszul, először eszperantó nyelvre fordított le, *Ruslingvaj poemoj de Petőfi* címmel, majd a jól sikerült eszperantó szövegből tette át a verseket második anyanyelvükre, azaz magyarra. A könyvet szép, saját szerzeményű

ódával vezette be, s bár kisterjedelmű, mégis nélkülözhetetlen előszót is mellékelt a versekhez, melyben néhány életrajzi adatot is megvilágított.

Talán nem érdektelen felidézni a kötetnyitó óda néhány sorát, melyben az érző olvasó egy igaz elkötelezettségű hű kebel ömledezéseit teheti magáévá. A fordító így kezdi versét:

Nézem dalaimat lelkemnek szemével,
Fejem zúg, szívem ver, és elborít a láz –
Nem merlek vizsgálni, nehogy megőrüljek,
Mint egy istenséget kutató csillagász.
Érezem lelkednek mindenhatóságát,
De a nagy egészet nem fogom föl benned,
Egy-egy dalban nézlek, és úgy értelek meg,
Mint egy kis kenyérben a megváltó testet.

Majd áttérvén az irodalmi értékelésre, méltatja is kedves költőjét; s ha kissé túlozva fejezi is ki elragadtatását, az feltétlenül elismerést érdemel, hogy fordítása tárgyát és alanyát ily módon tisztelni képes:

...És még holmi piszkos istentelen ajkak
Másokkal mondanak egyformának téged!
Szelíd fiú vagyok, – de hogyha ezt hallom,
Szinte fogam csattog, majd megesz a méreg.

Talán fontosabb azonban, amit magáról a költő életének néhány mozzanatáról adatszerűen megtudunk. A fordító szerint Petőfi ugyanis a csata után fogságba esett, s az orosz sereg hadifoglyaként került Szibériába, hosszú utazás, gyaloglás és szállítás után került a Bajkál-tó túlsó partjára, a Barguzin folyó mellett lévő Barguzin városkába, s ott előbb néhány évig hadifogolytáborban élt, majd egy idő után kiengedték, ám a hazautazást nem engedélyezték, s a városka megbecsült, bár kissé idegenkedve s rendőrileg figyelt polgáraként töltötte éveit. Nevét az eredeti családi formában, Petrovicsként volt kénytelen használni, egy különös véletlen folyományaként. A fogoly-században egy különösen durva, Lev Lvovics nevű őrmester, kit egyébként csak Oroszlánként neveztek, egyszer névsorolvasást tartott, s az épp költői ihletettségben révülő költőre ráordított: Neve? S a költő hirtelen, zavartan, talán visszaemlékezve a zord bakaidőre, így válaszolt: Nevem van, Petrovics. Így Petrovicsként lett regisztrálva, s a cári belügyminisztériumi bürokrácia, hiába kér-

vényezte pedig, soha többé nem engedte meg neki a névmagyarosítást. Két magyar tiszttel szenvedte együtt a fogság nehéz éveit, gróf Leiningen-Westerburg Károllyal és Bem József tábornokkal, kikről ugyanúgy, mint Petőfiről, helytelen történelmi adatokat rögzített az utókor: Leiningent nem végezték ki Aradon, Bem pedig nem török pasaként hunyt el – hiszen ők hárman testesítették meg a barguzini magyar kolóniát és a magyar kulturális egyesületet. Hogy éppen ők ketten kerültek Petőfivel egy századba, súlyos következményekkel járt: ők ugyanis egy szót sem tudtak magyarul, csak németül s franciául tudtak egymással is beszélgetni, s bár barátságukra ez semmi befolyással nem bírt, Petőfit *kulturálisan* úgy elkeserítette, hogy inkább oroszul kezdett verseket írni, ami annál is könnyebben ment neki, mert mint ismeretes, anyanyelve a pánszláv volt; magyarságát azonban mindvégig híven megőrizte, s természete komoly maradt. Orosz irodalmi tájékozódását úgy nyerte, hogy még mikor az európai Oroszországban jártak, egy jóindulatú tiszt, név szerint Jevgenyij Petrovics Anyegin, megajándékozta egy Puskin kötettel (ennek a kötetnek a címét imitálja majd szellemesen Petőfi orosz könyve is!), s Petőfi – ahogy a XX. század második felének irodalomtörténete egyébként is már megállapította – testvériséget fedezett fel önmaga s a nagy szovjet költő között, s a továbbiakban az ő nyomain kívánt járni. Olvasmányélményeinek szép versben adott hangot: erről írta a „Négy nap dörgött a Puskin Omszk, Tomszk s Irkutszk között" felejthetetlen sorait. A Szibériáig vezető útról csak két másik versben van említés: mikor Moszkva mellett vonultak, Petőfi épp lázas volt, s egy sajátosan orosz típusú háromökrös szekéren vitték mint fekvőbeteget. A szekéren vizionált, s felkiáltott: „Ne válasszunk magunknak csillagot?" S mivel épp a Kreml alatt haladtak, a látványtól profetikus ihletet nyervén, verselni kezdett: „Sose hull le a vörös csillag! Mióta ember néz az égre, Vörös csillag volt a reménye!" Ekkor a láza oly magasra szökött, hogy elvesztette eszméletét is. Másik kis versében, mely így kezdődik: „Megy a votyák a szamáron a Volga-Káma vidékén," azaz a kedves őshaza otthonosságában szerzett élményeinek állít maradandó emléket: a figura szeretetteljes megjelenítésével az elszakított testvérnépek majdan létrejövendő nagy egységét énekli meg. Már rengetegen voltak, több mint tizennyolc századnyian, a hadifoglyok a barguzini táborban, s Petőfiék érkeztekor új egységet kellett felállítani: így lett ő a tizenkilencedik század költője. A hadifogolytáborban az oroszok a tisztek számára kulturálódási lehetőséget is biztosítottak, például sakkversenyt is hirdettek; e sportban – eddig nem tudtuk! – az idős Bem József volt kiemelkedő, s Petőfi őszinte örömmel énekelte meg a kis magyar

csapat ragyogó győzelmét, „Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk” kezdetű versében; nagy kár, hogy Bem, ki nem csak magyarul, de oroszul sem tudott jól, félreértette a verset, s a vezér kifejezésben *királynőt* értvén, ízetlen tréfának vélte a verset, s rövid ideig duzzogott is miatta. Miután kiengedték a szoros fogságból, sokat járta a tajgát, gyakran kirándult és vadászott (egy alkalommal *egy* vadászaton sikerült neki tigrist is, hiénát is lőnie, ami nagyon nagy ritkaságnak számít!). Egyszer vadászat közben egy eltévedt golyó megsebesítette, s sokáig feküdt egyedül az erdőben; ekkor született ama verse, melyben a százszorszent égi szabadság dicsérete zeng: „Fázunk és éhezünk, Átlőve oldalunk, De szabadok vagyunk.” Miközben e versét mondogatta, kíséretként mindvégig szólt a rokonszenvező farkasok dala. Természetélményét érzékletesen mutatja be a „Téli napnak alkonyulatánál / Megállék a Barguzin partjánál” kezdetű versében, s az orosz téli táj hasonlíthatatlan sajátosságait is rögzíteni tudta abban a poémában, mely „Oj, mostan sztyeppe ám igazán a sztyeppe!” felkiáltással indul. Egyszer a folyó partján sétálván, éppen halálának szép nyári évfordulóján, meglátott a folyóban egy ruhát mosó fiatal tatár szüzet, ki oly szép volt, mint egy virág, s csak úgy tréfából verset mondott hozzá: „Gyere ki, galambom, gyere ki, gerlicém!” (e versnek érdekes módon megmaradt gyönyörű és megható orosz eredetije is: „Igyi szudá, golúbocska!”), ám mikor a lány minden további nélkül tényleg kijött, Petőfi kissé megzavarodott, s rögtön másik versbe kapott: „Minek nevezzelek?” A lány azonban megértette a költői kérdést, s a maga egyszerű, természetes módján bemutatkozott: Kátya Petrovna Vengerka vagyok. A költő pedig csak állt, s mit látott? mit látott? Látta Katyúsává válni a virágot. Ezután boldogan éltek. Sok kis verse őrzi a barguzini mindennapok szépségeit: ilyen például a „Barguzini kocsmárosné, angyalom!” kezdetű dala, amely azonban minden idilli jámborsága dacára is viszályt okozott, mert a helyi zsidó kocsmáros nem vette tréfára a dolgot, nagy féltékenységi jelenetet rendezett, s komolyan összeveszett Petőfivel; kettejük régi barátságát (melynek emléke ott van a „Tábor szélén kurva kocsma, oda rug ki a Bajkálra” örökbecsű soraiban is!) csak az állította helyre, hogy Petőfi azóta világhírűvé vált verses levélben, a *Levél Jankele Goldhoz* hexameteres soraiban tisztázta a félreértést. Összesen két jelentősebb orosz barátra tett szert, ám e kapcsolatot a későbbiekben sajnos mindketten elhallgatták. A Léna partján sétálgatván beszélgetett sokat egy fiatal, nyugtalan értelmiségivel, Alekszandr Iljics Uljanovval, aki mindig a nép akaratáról (Narodnaja Volja) szónokolt apostoli elszántsággal, a bár Petőfi időnként intette és fékezte is őt (így szólván: „Még kér a nép!”), mégis azzal tett rá nagyobb ha-

tást, hogy – természetesen nagy titokban – egyszer elszavalta neki a *Robbantsátok fel a cárokat!* című ódáját is. A másik barátnál fordított a helyzet: inkább ő hatott Petőfire. Ez pedig nem volt más, mint a szintén száműzött Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij, kivel a lét összes problémáit megvitatták, s kinek ihletésére Petőfi egy nagy magyar regényt írt, *A rakamazi testvérek* címmel; felbecsülhetetlen veszteségünkre azonban e kézirat elveszett. Dosztojevszkij viszont Petőfinek egy álmát beleírta *A nagy inkvizítor* poémájába: Petőfi azt álmodta, hogy visszatér Magyarországra, ahol bizony senkinek nem kell, senki nem érti meg, senki nem fogadja be... Ez az álom oly szorítva hatott le keblére, hogy megfogadta, a legközelebbi alkalommal felfüggeszti halálozási szokásait, s nem fogja vérével többé a földre írni: hazám. Ugyanez a nehéz érzelem szólal meg a kötet utolsó versében is, mely azzal fejeződik be: „Hol sírjaink domborulnak, unokáink gödröt ásnak, és áldó imádság helyett szétkutatják teteminket"...

Petőfi további sorsáról nem szól a fáma: hisz e kötet még a költő életében jelent volt meg. Befejezésül legyen elég egy versnek (*A hold fehér* címűnek) részletesebb idézése, mely vers 1871-ben Petropavlovszkban íródván, mégiscsak utat nyert a magyar nyilvánossághoz, s még a hetvenes években megjelent. Híven mutatja e vers, mennyire önmaga maradt ott is, akkor is, a költő:

A hold fehér sugára rezg
A hómezőn.
Halvány arcodra gondolok,
Hű, szende nőm!

Sötét folt e fehér lapon
Csak én vagyok,
Arcodra is csak én vetem
A bánatot,

Ki tőlem elszakítva élsz,
Mint fagyökér,
Melynek letörte s eldobá
Lombját a szél...

Csak remélhetjük, hogy még sok új vers és adat fog hírt adni egy halhatatlan élet és mű életrevalóságáról. És soha ne felejtsük, a költő nemcsak verseiben él; tudjuk, az 1888-iki virágkiállításon Emich Gusztáv a versenyző rózsák közt egy új thea-hibrid rózsa-

fajt állított ki, melyet „Söuvenir d' Alexandre Petőfi"-nek nevezett el. E rózsára írta Kiss József a következő kis epigrammát, mely talán a legteljesebben tudja kifejezni mindannyiunknak, ennek az egész százötven évnek Petőfi-élményét:

Nincs kő, mely jelölje
Alvó helyét,
S egy rózsalevélre
Írták nevét.

Szerelemről zsengett
S regében él,
Legméltóbb emléke
A rózsalevél.

NÁDASDY ÁDÁM

Aleksandr Pwetrowitsch

Szibír

Mit nekem, te petyhüdt Európa
Szabadságtól kirojtosult szája!
Tán figyeltem rád, mint szomjú gyermek,
Ki szüléje bölcs igéit várja;

Tán ifjúként beröpülte lelkem
Láng-fészkeidet – oh Bécs! oh Páris! –
Úgy hivém: ha te lészel tanítónk,
Magyarország mennyország lesz máris.

Mit szabadság!... Bölcs rabság az élet,
Jó bekecs, mely tíz telet kibír,
Istenfélő, engedelmes asszony,
És a tiszta, végtelen Szibír.

Vadregényes tájak, büszke erdők:
Itt vagyok honn, itt az én világom,
Börtönömből mintha szabadulnék,
Ha a tajgák végtelenjét járom.

Szabad voltam siheder koromban?
Szabad vagyok most százszorosan.
Rendünk tett szabaddá, meg a wodka,
Mely jó magyar kulacsomba' van.

Álmomat se kísértsd, Európa!
Nincs nekem tenálad semmi hely.
Távoli morajlás csak a hangod,
Mint fenyőkön túl a Jenisszej.

KÁNTOR PÉTER

Post Scriptum: Post Vitam

Féltem az öregségtől s a haláltól.
A halott nem gyűlöl és nem szeret.
Legyen forradalom az élet, legyen bátor
vállalni a nagy érzeményeket.
Ó gyorsan telnek a napok, az évek,
nem ismerek magamra: nem is félek.

Van egy archivált képem Segesvárról,
Amikor elvesztettük a csatát,
fekete varjak hullottak a fákról,
a földet elfödte a sok-sok gyászkabát.
És minden hallgatott abban a zajban.
Még nincs egy perce, hogy reméltünk. Hajdan.

Utóbb százszor is gondoltam: elég már!
De mindig jön egy legújabb menet.
Emelkedik, zuhan a tőzsde, stagnál,
űzi, hajtja a szél a felleget.
A bőség kosarából kinek ez, kinek az jut.
Szállnak a röpcsik, a darvak, a hattyúk.

Egyébként voltam ott is, Barguzinban.
Engem mindenütt ismer valaki.
A farkasok dalát idézi nyomban
lelkes kis úttörő, vén trotty szaki.
Úgy-úgy! – mondom, aztán veszem kabátom.
„Most már mulassatok, kedves barátim.”

TANDORI DEZSŐ

Petőfi Sándor

A vadludak a vízen gyülekeznek...

(Pelájund pagizurcir pa-kuszán...)

A vadludak a vízen gyülekeznek,
lábuk éke hártyaárnnyal evez,
ó, barguz ég, én, hogy éked lehessek,
csak e vízmélytükör csalképe lesz:

vadlúd a vízen, messze tünt az egy-bolt,
a mennyeké, a felhősugaras!
Szakadj szét Nap, ne mondhasd, hogy igaz volt,
csak legalább egy-kor lehessen az!

(Az 1853-as évben)

Prőfnigh Algr

Pelájund pagizurcir pa-kuszán...

(A vadludak a vízen gyülekeznek...)

Pelájund pagizurcir pa-kuszán,
ith okalun leh bárdjen gauszoli,
krakh evalun liht száhuk taguzán:
fremüntg evrukt patevljen, ibholi.

Kuvrjand fglafod ler, knázah Atszi állhánl,
leőmeng leőn, krhaoment tuón,
mrőén klah grezdin, afun látizárádn,
krőó, krőó – teh gudniz prakudónh!

(Krőó klah evrukta „1853”)

SPIRÓ GYÖRGY

Petőfi, a burját

Kétezer-egy kora őszén Iowa Cityben, a Nemzetközi Íróprogram egyik felolvasóestjén találkoztam Tyihon Burdulovics Artyanovval, a jónevű, burját származású svéd irodalomtörténésszel. Valójában eliszlámosodott varég családból származik anyai ágon, és csak apai ágon burját, ez most mindegy. Sokat ittunk, beszélgettünk, és széles jókedvében egyszerre dalra fakadt. Tetszett nekem a dal, a szövegéből persze semmit sem értettem, nem tudok burjátul. Kérésemre hevenyészve lefordította angolra, hozzátéve, hogy az orosz fordítás jobb, azt még az ötvenes években maga Szemjon Kukolovics Bolotnyec készítette, az a híres Bolotnyec, akinek a verseit a XX. század vége felé fedezték fel Szemipalatyinszkban egy padláson. Bolotnyec Barguzinban szolgált közkatonaként az ötvenes években, ott kapta meg egy burját pincérnőtől a versek nyersfordításait, és ő műfordításokkal fizetett a vodkáért. A pincérnőnek ugyanis volt egy lánya egy orosz tiszttől, aki nem engedte, hogy a lánya burjátul beszéljen, de az anya annyira szerette ezeket a verseket, hogy ha másként nem is, de oroszul fel akarta olvasni őket a lányának. Emiatt a viszony miatt Bolotnyecnek a tiszt levágta az egyik fülét, mint tudjuk.

Mondtam Tyihon Burdulovicsnak, hogy tudok oroszul. Ennek megörült, és elkezdte szavalni kedvenc burját költőjének a verseit. Kedves, naiv, életörömtől duzzadó versek voltak, jobbára amolyan dalocskák.

Az „Én nem vagyok burját?!" kezdetűnél felfigyeltem. Milyen fura, gondoltam, Adyra hasonlít.

– Ki ez a költő? – kérdeztem.

Artyanov elmondta: Alehijja Potomak a XIX. század második felében élt burjátföldön, és különös sors volt az övé: 27 éves koráig nem írt semmit, akkortól viszont ontotta szebbnél szebb burját verseit. Ezeket csak a XX. század második felében, jó száz évvel később kezdték oroszra fordítani, mert a költő gyűlölte az oroszokat, és az oroszok a holta után azzal büntették, hogy száz éven át nem fordították le, sőt tudomást se vettek róla.

Alehijja Potomak életéről nem sokat tudni, talán juhokat őrzött ifjan, de iskolába az Orosz Birodalomban bizonyosan nem járt, mert nincs nyoma, hogy bárhol bármilyen bizonyítványt kapott

volna. Az is lehet, hogy valamiért korán elítélték, és Szibériából visszatérve álnevet vett föl. Még az sincs kizárva, hogy csak felnőtt korában tanulta meg a betűvetést valakitől. Az egész családját kiirthatták, mert egyetlen, akár csak távoli rokona sem jelentkezett, amikor 1850-ben egy csapásra híres költő lett belőle.

Burjatcsik emigrirovaj v krovaty!
Imej gyetyej po krajnyej mere pjaty!

– idézte Bolotnyec szándékosan hibás orosz fordításában Potomak egyik leghíresebb kétsorosát Artyanov, amit én így fordítanék:

Talpra burját, be az ágyba,
nemezz öt kölköt mit se várva...

Artyanov elmesélte: Alehijja Potomak magas kort ért meg, és volt hat fia, majd egy tucat lánya (azokat nem tartották pontosan számon), körülbelül tizenkilenc unokája és negyvenhét dédunokája. Születési dátuma bizonytalan, mint akkoriban minden burjáté, mindenesetre hatvan évvel azután halt meg, hogy első kötete megjelent, és ő maga azt terjesztette, hogy akkor volt 27 éves. Nagyon szeretett pipázni, de a füstöt utáló feleségei miatt ennek a szenvedélyének csak a konyhában hódolhatott. Pipával a szájában is halt meg. Nagyon hamar igen népszerű lett, de sose hagyta magát lefesteni se pipával, sem anélkül. Élete végén fényképezkedni sem akart. Végrendeletében azt kérte, égessék el a holttestét, és a hamvait szórják szét. Sírja emiatt nincs is, de máig benne él minden burját ember szívében.

„Úgy kell legyőzni az oroszokat, hogy többen leszünk náluk!" – ez volt nemzeti és költői programja Artyanov szerint, aki annak a meggyőződésének adott hangot, hogy Potomaknál életszeretőbb költő soha nem élt még a világon. Ezért is imádják a burjátok a mai napig annyira. Egyik elbeszélő költeményében Burjátföld Japánnal határos, és az oroszok ellen hadakozó japán császárt a burját Jun, az árva juhászfiú menti meg; tehát, Artyanov szerint, a költő Nagyburjátföld megteremtését tűzte ki célul, és ez páratlan hazafiságának legszebb bizonyítéka. Maga Potomak homályosan utal rá több versében is: azért szereti annyira az életet, mert a sírból jött.

De azért gyűlölni is nagyon tudott, mondta Artyanov: főleg az oroszokat, de az osztrákokat is. Senki sem tudja, hogyan és mikor tanult meg Alehijja Potomak németül, franciául

és valamennyire angolul, sőt még latinul is; elég sok a rejtély körülötte, de hát ezért is volt zseni. Oroszul nem volt hajlandó rendesen megtanulni, bár értette. Ha nagyon kellett, az oroszra hasonlító szláv nyelven fejezte ki magát, de senkinek sem mondta meg, miféle nyelv is az.

Homályos gyanú kezdett megfogalmazódni bennem.

– Mégis – kérdeztem izgatottan –, hogy nézett ki ez a titokzatos költő?

Artyanov elmondta: alacsony volt, sovány, sötét hajú, látszólag gyönge, de igen szívós. Egyik szemére kicsit rosszul látott, mert egyszer a Napba nézett.

Felkiáltottam, és hirtelen oroszul is, angolul is elfelejtettem; Artyanov, aki addigra derekasan berúgott, ezt nálam a szesz hatásának tulajdonította.

Másnap az ottani egyetemi könyvtárban elolvastam Bolotnyec Potomak-fordításait.

A többit már mindenki tudja: Potomak, a burjátok nagy költője nem más, mint Petőfi Sándor.

Egyetlen komoly érvet kellett nekünk, akik Potomak magyar összkiadását és Petőfi Összes Műveihez való csatolását szorgalmazzuk, leküzdenünk: a magyar tudományos élet nehezen barátkozott meg azzal, hogy az Orosz Birodalomba kerülve Petőfi nem oroszul, tehát világnyelven, hanem egy kicsi nép nyelvén írta tovább a műveit.

Mi úgy látjuk, ez is bizonyíték amellett, hogy Alehijja Potomak és Petőfi Sándor azonos személy.

Petőfi már első életében sem németül, angolul, franciául vagy – isten őrizz – szerbül vagy szlovákul írta a verseit, hanem magyarul. Ha bele akart volna kerülni a világirodalomba, biztos, hogy nem a magyart választja, hanem valamilyen világnyelvet, vagy, végszükség esetén, az anyanyelvét, a szlovákot, vagy apanyelvét, a szerbet, amelyeket minden oroszul tudó megértett volna. Magyarul írni semmivel sem jobb, mint burjátul. Petőfi második életében is hű maradt önmagához: a világirodalomba nem akart bekerülni, mert ő maga volt a világirodalom.

Örömmel jelenthetem, hogy Alehijja Potomak költeményeinek magyar összkiadása jól halad. Verseit már fordítja Parti Nagy, Nádasdy, Ferencz Győző, Rakovszky, Tandori, Várady Szabolcs, Kovács András Ferenc, Orbán János Dénes, Orbán Ottó és Kemény István, sőt Juhász Ferencet is felkértük, hogy az ötvenes évekbeli stílusában ő is fordítson le néhány rövidebb verset, és legnagyobb örömünkre elvállalta.

Püski-Ab Ovo-Osiris-Európa közös kiadásban lát hamarosan napvilágot ez a reprezentatív kötet, Somogyi Győző borítójával, amely Potomak fiait és unokáit ábrázolja. A Magvető is beszállt volna eredetileg, de sajnos kiszállt, mert Esterházy mégsem fordít, inkább regényt ír *Bevezetés Potomakba, avagy Én édes légtornász öcsémbátyám, a határokon búrj át!* címmel. Potomak verseit németre és románra Balla Zsófia fordítja, ezt a magyarországi kisebbségi önkormányzatok finanszírozzák, és a Múlt és Jövő adja ki jövőre Tel Avivban, Barguzinban és Budapesten egy időben.

KUKORELLY ENDRE

Petőfi Sándor:

Effektív Haszna

Azt hallom, hogy Oroszhonban vagyok.
Az jó lehet. Akkor jól megy nekem
ezek szerint. Eléggé tűröm a fagyot,
itt, messze, elhangzik az énekem.

Úgy látszik, érdemes sokáig élni.
Szicsasz. Nem kell mindjárt meghalni, ha
már semmi sem marad, nincs mit remélni,
s negyvenöt évig nem mennek haza.

Melegszívűek itt az oroszok,
od'adnak bármit, amit el nem vesznek,
akárhogy is osztok meg szorozok,
csak másképpen vetnek itten keresztet.

Maty és otyec ogyin. A haza is ogyin,
itt, bár Guzinban, majd' otthon nem élek.
Az ember megszokja, hogy ugorkát egyen,
hozzászokik, hogy itt ily dús a lélek,

s hozzá szokik nagyseggű zsenscsina,
hát mit csináljon olyankor a költő?
Bár kicsit szőkébb itt minden pina,
olykor a Barguzin is tiszta Koltó,

s olyik olyan tisztára, mint a, na,
az elfelejtettem már, hogy hogy is
hívják, mindjárt eszembe kéne jutnia.
Nem Júlia, hanem

A Petőfi Sándor effektív haszna

Ad notam: Petőfi Sándor:
Megy a juhász szamáron

Nem megy soha, sehova,
nem ér le a lába,
nincs boldogság, s nincsen
boldogtalanság. Na.

Nincs hant, gyöp és nincs zene.
Hol s mi legelészne?
Nem hall senki. Nincs egyszer
a halálból nézve.

Pattanna föl? Mi az a
haza fele-féle?
Mi az, ami nem késő,
csak holttest? Ki félne?

Elkeseredés? Nem el?
Telhet még akármi?
Nagy?, kis?, ütés?, ütődés?
Van: valamit várni?

Valamivel komolyabb

Petőfi Sándornak

Ha volna, elfeledném.
Nézné az estém.
Egy szót se. Este volna,
nézne a tóba,
nézne az égre,
mi-
    végre
    mi végett.

Ha volna még, föladnám,
magára hagynám.
Enne előbb kicsit,
ha lenne mit,
aztán aludna.
Na.
    Nézné
    a rétet.

SZÁLINGER BALÁZS

Levél István öcsémhez

Gondolhatnál-e búmra, Pistikám?
Magányomban kit foghatnék szaván,
mi lett velem, mi lett hazánkkal is…
A vátesz volt igaz, a sors maradt hamis.
Szavam sem ép e szűkös égövön;
a magyart már, a muszkát még töröm,
s a tajgát sem könnyű megdallani;
nem is tudom, majdan mi lesz, ami
az ihletnek zöldebb fájára csal
gyümölcsökért – s az ízük oly' fanyar…

*

Mert mi van? Írjam fagyos vizek
felszínét, és amit alant hiszek,
néhány halat? Vagy egy hiú telet,
amit még üdvözölni sem lehet,
mert ő előbb köszön, és jégvirág
bont szirmot, hogy takarja a lirát?!
Pedig falná mohón, rajongva több
nemzet fia, tatár, kalmár török
cirill betűkben mit költőnk kimér;
keresztény örmény, őshonos szibér
kántálná új nevem… amit neked
nem kívánnék; kitörné nyelvedet.
Most kisdedóvókban rajonganak
körül dadák; olykor kisüt a Nap,
s a mászókán ha csillan Júlia
orcájaként a fény, a fúria
habár azóta szült öt gyermeket
(másnak nyilván), olyan boldog leszek!

*

A százszoros hiány mégis tanít.
Látván a költő-létnek árnyait
ma már tudom, a költészet… hazug.
Elég csak egy hibás sor, és ha zúg,
ha nem a Volga, e csodás folyam
sosem folyik versembe, mert olyan
rátarti ő, és teljesen orosz,
kiszúrja a szórendemet, ha rossz.
Szívem székén a váteszisten ül
rangrejtve, s ő beszéltet istenül,
hogy áttörvén magát a lényemen,
a nép előtt utat törjön velem,
s most szitkozódik és vartyog vadul;
amíg a költő új nyelvtant tanul,
addig nem ér semmit sem ő, sem én,
a textus ily' nagy úr e földtekén.

*

Így hát tanulni, ó tanulni kell,
a legföntebb szláv stílhez jutni el,
s addig, kutyafejű népek között,
magyar költő leszek, és számüzött.
De bár akcentusom ne lenne már…!
Lennék kobzossa Barguzin sivár
tájának, s mennék Pétervárig, ó,
lennék orosz romantikus rigó,
a legkelendőbb szűk estélyeken,
turnédámák turnéznának velem,
cártól cárig kocsizgatnék bizony,
s ha néhanap meghánytat az iszony,
mégis halmoznék minden földi jót,
maradnának még úri passziók:
hadnagynak mennék, és ahol maradt,
levernék holmi forradalmakat.

*

Amúgy kíváncsi volnék, Pistikám,
hazánkra, ma miképpen hatna rám.
Birkózik-e még délibáb s a vágy,
emlékszik-e reám a Hortobágy?
És tudja-e ha majd megérkezem,
melyik szívem dobog, s melyik nevem
a választott, melyik nyelvet töröm,
s minő utat e keskeny égövön.

KENÉZ FERENC

Petőfi verses levele Arany Jánoshoz

A második világháborús magyar műkincsek leltározása közben bukkantak rá a kutatók arra a páratlan értékű dokumentumra, amely minden kétséget kizáróan igazolja: Petőfi nem halt meg a segesvári csatában. Barguzini keltezésű levele Arany Jánoshoz a moszkvai Irodalmi Múzeum Majakovszkij-hagyatékából került elő.

Dear Dzsenkó!
írtam neked barátom,
egykoron.
Moj Iván!
írom most, szomorún,
egy toron.
Egy toron tövében,
hol vagyon
szállásom,
s hol az én Másenykám
lesi
szállongásom.
Ámbár nem szökkengetek
már én oly
nagyokat.
A te jó Sándorod,
moj, Ivan,
lelohadt.
Nem romlik a szíve,
nem az, egy cseppet se,
a szíve csak fáj:
mert hát, dear Dzsenkó
moj hárósij drug,
idegen e táj.
Muszkáktól féltettek
s muszkák között
élek,

eltöltöttem itten
más mint
ötven évet.

Az bizony, Jánosom,
idegen kenyéren
lettem nyolcvanéves.

Ha megvagy még,
kérem, áldjon
moj Bog téged.

Áldja szülőföldem,
s szegény népem
rajta,

rabkenyéren él, lám,
mind a
magunkfajta.

Hosszú rabságomban
hírül adták
nékem

ne ríjak itt, otthon
zsarnok ül
a népen.

Amiért harcolánk
odaveszett
régen.

Igaz-e ez, Dzsenkó,
ha még élsz
megírnád?

Ó, dehogyis írna
ilyet le a
pennád!

Ej be sokat rívok,
sokat gondolok
rád!

Gondolok rád hévvel,
s az én
Másenykámmal

ha a régmúlt üzen
emlékim
csokrával.

Hogy költő valék
egykor, nekem
már csak álom.

A szent orosz földből
ha lesz
feltámadásom.
Élek, mint öreg tyúk,
nem is kakas,
János,
föld porában nézem
mi sötét,
s világos.
Mintha ottan lenne
éltem pántolatja,
mint hogyha
lehetne
annak fordulatja.
Álmomból ébredve
világosan
érzem:
az én Világosom
már örök
setétben.
Én meg élek itt,
vagy tán
nem is élek –
moj Bog és Másenyka
vigyázza,
ha lépek.
Abban van már nekem
csupán csak
reményem,
hogy tán az unokám
hasznom veszi
nékem.
Verset farag néha
az én kis
cselédem,
éppúgy rója
a sort, ahogyan
én érem.
Csakhogy drága Jankó,
bizony-bizony
érzem:

nem jó a látásom,
s mindig alább
érem.
El-el vétem kissé
árkusomon
a vonalat,
s mint most, ni
szó szó után, egyre
alábbszalad.
Szegény kis unokám
ki írásom
lesi
„Így írják a verset!”
még majd
azt hiheti.

Bár a levélben még keltezés is szerepel (1903), az sohasem jutott el Nagyszalontára. Ami nem is csoda, hiszen az ákombákomnak tűnő versezet alatt más színű tintával – nyilván később – odavetett megjegyzés áll: „Eh, badarság!” – amolyan öreges magakorholásként. A lap alján Majakovszkij bejegyzése: Nagyapám meghalt március 14-én.

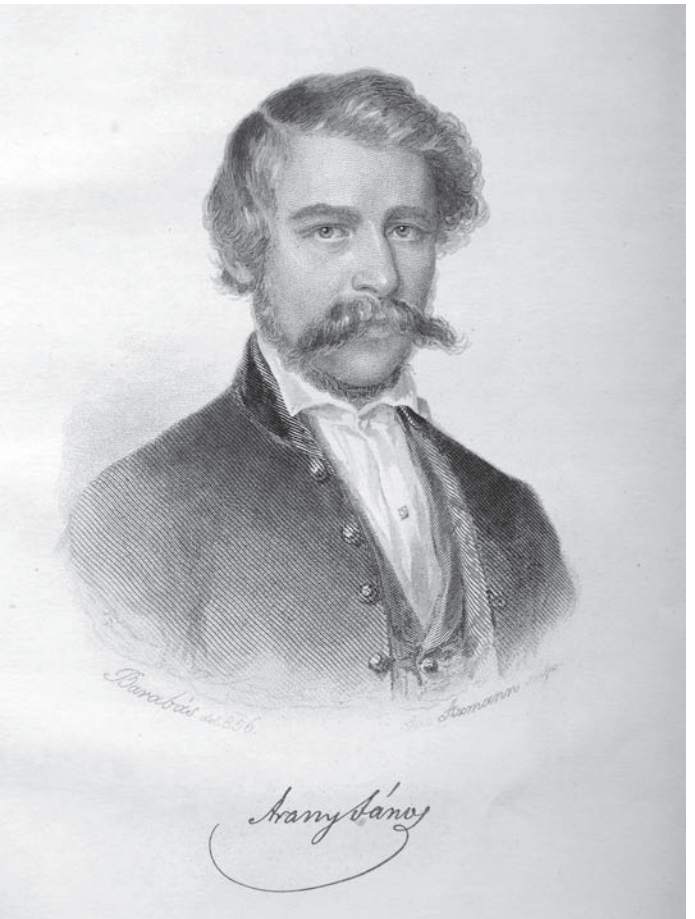

JÁSZ ATTILA

Utolsó üdvözlet

Hallgatni kellett volna inkább, Arany
mindezt tudta előre, a költészet
Mibenlétéről már nem is beszélve,
„Csend és szó” lehetett volna jelszavam,
Mindegy már, közel a temetési nap,
S még mindig az a gondolat bánt engem,
Párnák közt, az ágyban halni meg,
De ki szedi majd össze csontjaimat?
És ne fogjatok soha könnyelműen
Lant pengetésihez, nem oly dolog az,
Melyet a közönség megfizet, a dal
Életed, s nem neki van rád szüksége,
Örömed ez s fájdalmad is egyszerre,
Keseregve a szent fát félre ne tedd,
Nézd a század is véget ér hirtelen,
És sohse higgy annak, ki íly esztelen
Dolgokat állít, legyen bár pátosza
Mégoly édes, jóleső, hangja dörgő,
Hogy mindenkinek, ő itten a költő,
Küzd, fárad, érted izzad, megmutassa,
Mert nem mondhatjuk soha, hogy itt lenne
A Kánaán, csak előbb át kén’ jutni
A tű fokán, nincs megállás, megunni,
Mert küszködni kell folyton, nem is lehet,
Ezért mondom, hallgatni kellett volna,
Baráti szavadra, Jankóm, de most már
Késő, túlérett gyümölcsként a halál,
Idő után, végre hogy leszakíthat.

Barguzin, 1899. II. 6.

KIRÁLY LEVENTE

Petőfi Sándor levele Arany Jánoshoz

Toldy Ferenc, Szerb Antal és Lukács György utólagos engedelmével, a címzett keze által strófákra szabdaltatván

Drága János, eddig nem írhaték Neked,
mert itt cenzúrázzák ám a leveleket.
Muszka-szakállá nő én szép kis borostám,
míg által jut versem a megannyi rostán.

Szőrszált hasogatnak, kijön-é a metrum,
kulacsom se kő' mán nékik, tán hogy mert rum
van benne; tudod, ők csak vodkát vedelnek,
étküket sem adnád Bodri-eledelnek!

Ez aztán a puszta, de nekem se tetszik,
nem is maradnék itt tovább mint egy percig.
Csillog künn a hó: az Isten borotvája,
kár, hogy itten most málenkij robot járja!

No végre az őrök alunni bementek,
írhatnék egy szakajtó enjambementet,
de inkább tartom a fél tizenketteset,
ti meg „Toldi" néven csak izengessetek!

Mondd meg Julikámnak, új asszonnyal hálok,
születnek majd tűlem derék pravoszlávok:
Nagy-Oroszországban kovácsoltam frígyet,
kis Petőfik mondják: nyiktó nyeá cusztvújet!

Hallom, János, te vagy helyettem a trónon,
siratós versidtől most is meghatódom!
De a lantot azér' nem tetted le mégse:
kellettél cementnek irodalmi résbe...

De én nem haragszom, Isten lássa lelkem,
Parnásszon elférünk, biza' mind a ketten!
Nem én rántalak bé' véglegest a bajba,
hanem a névrokon, egy bizonyos Vajda.

Ha számítsz is végül majd a happy endre,
mindkettőnket lepipál egy Ady Endre.
Mi mostan felétek a lyrai irály?
És hun is lakott a Vörösmarty Mihály?

Mert hogy írnom néki lett vóna vagy száz ok,
de nem tudám jól az irányítószámot.
Írtam én Kossuth-nak, elfutott a gyáva,
messzire tántorgott: ki Amerikába!

S hallom, a zsarnokot Ferenc Jóskázzátok,
Habsburg-segget csókol pödrött bajszos szátok.
Telve van a bendő, meg az államkassza –
hát a Királyokat nincs ki felakassza?

Nem szólhatok semmit, én se lettem mártír,
a költő félreáll, csöndben balladát ír.
Letörli a szégyent, elmegy kocsmájába:
s hazahozza mindég négy hű keze, lába!

P. S.

Hogy maradtam élve? Még a legelején
egy ágba' elestem, künn a harc mezején.
Párnák közé én még most sem igen vágyom,
Itt fogok meghalni. Juszt is szalmazsákon!

P. S.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Nem párnák közt

(P. S. Oroszországban)
Tandori Dezsőnek

I. Töredékek töredéke

Hát hogymint vagytok, ha vagytok még, hazám?
Gondoltok-e úgy néha-néha rám?
Mondjátok-é, ha eszetekbe téved:
lám, Sándorunkon, ahogy ő úgy megírta,
lám, Sándorunkon fújó harci ének…

*

Jánosom, aki ott maradtál,
te tán még pengeted a lantot,
míg feketére vált a naptár,
s megkondulnak Szalonta csonka
tornyában az eltűnt harangok.

*

A bánat? Egy nagy jégmező.
S az öröm?
Ha kunyhóm körül a jeget
feltöröm.

*

…S jut még eszembe számtalan
szebbnél szebb gondolat
itt, ahol megállt az idő
s ki eddig – tovább már nem szalad.

Jut még eszembe számtalan
– fagyott gyümölcs a fán.
Miként? Miként szólítsalak,
füstbe ment terv
– hazám?

II. Barguzin kalapácsa

(...)

És akkor Iván Ivánovics,
a szibériai patások
rózsaszín kacsójú pedikűröse,
testének leggömbölyűbb felét
kényelembe helyezvén a tajga
egy derék fenyőjének tuskóvá
faragott maradványain,
bársonyos hangjával
megrezegteté a nemes
pravoszláv intézmény
áhítatos levegőjének húrjait,
imigyen foglalva össze
Herakleitosz alapelemekre
vonatkozó philosophiájának
leglényegét,
s poétikai virányaival
imigyen szégyenítvén meg
Alexandr Szergejevics Puskint,
minden oroszok legdicsőbb poétáját:

»Vizecskét!«

Fölfogta azonnal
a szinte szűz Natasa,
a szibér puszták szomjas és
szeretetre éhes
vándorainak jószívű tündére,
ezen szenvedélyes beszély
gnoszeológiai irányait,
s a gondolkodás történelmének
szolgálatában sürögvén
Iván elé helyezé
a dialektikus anyagot,
mely Herakleitosz philosophiájának
két fontos elemét
egyesíté magában:
a vizet és a tüzet,
de legfőképpen ezen utóbbit.

A józan életű Iván Ivánovics,
a szibér paták hűséges gondozója,
ártatlan szemei héjának
egyetlen rezdülése nélkül
magába önté a tiszta anyagot,
majd hűvös pillantásának
a legfőbb alapelem által
fölhevített nyilait
a nemes pravoszláv intézmény
szeglete felé lövellé,
ahol a szentéletű Alekszej atya,
az ortodox hit buzgó prófétája
és Barguzin székesegyházának
tiszta lelkű pópája
böjtös estebédje csontjait szopogatván
buzgón kortyolgatta a szentelt vizet,
s szemeit ájtatosan forgatván
követte nyomon sűrű imái szárnyalását,
de legfőképpen a szinte szűz Natasát,
a szibér puszták vándorainak melengetőjét.

»Mért az, hogy kendet, Alekszej atyám,
szent egyházunknak oszlopos prófétáját,
mindég innét köll kirángatni,
hogy elnyöszörögje az igét,
mert itt szegi meg naponta
a tízparancsolat
többrendbéli paragrafusait,
az Úr helyett a tüzes vizet imádván,
s elkívánván a szinte szűz Natasát
arra érdemesebb felebarátaitól?
Hát pópa kend vagy beste, kurafi lator?!
Nem fél attól, hogy Isten megveri?«
– imigyen barátkozék
a puritán gondolkodású Iván Ivánovics
Barguzin szent életű emberével.

A jámbor Alekszej atya,
Barguzin székesegyházának örökös pópája,
ájtatos szemeinek vizenyét
a szinte szűz Natasa
kebleinek halmáról

a szibér paták jeles pedikűrösének
szemében lévő zord sivatagra veté,
s megkenegetvén még egy isteni korttyal
igét hirdető torkának
nyikorgó kerekeit
ekképpen közvetíté a teológiát
kíváncsiskodó hívének:

»Ó fiam, Iván Ivánovics,
ne dobd te szavaid kövét
a szent egyház jóságos prófétáira,
nehogy szembefordulván
jámbor öklük csapásával
találjad szembe magadat!
Ami meg Istent illeti, ugyan!
Tíz évbe eccer jár az erre...«

(...)

III. Nem párnák közt

Immár egy gondolat se bánt,
kiirtottam, mint a csalánt,
a titkos férget elpusztítottam,
lelkem ingét fehérre mostam.

Nyitott szemmel várom halálom.
Nem párnák közt,
                csak szalmazsákon.
Utolsó gyertyám csonkig égett;
annyi év,
        és még mindig téged…

S ki tízévenként jársz csak itten,
nem könyörgök tehozzád, Isten!

Kunyhóm mellett megásva vár rám,
sírom nem ékesíti márvány,
sírhantom: talyiga kavics,
fakereszt, rajta: Petrovics.
Élt? Mennyit élt? Huszonhat évet?
Adjak hozzá?
                Vagy ez egy másik élet?

A kemencében föllobog
a tűz, ahogy belédobok
egy-egy halál utáni verset,
mit csak csöndes megszokás verselt.
Elégetem, ez így van rendjén:
föllobban,
            majd kihuny a versfény.

Hamvaival gyűszűnyi urna
– veréb viszi Tandori úrnak.
S holttestemhez, mit nem mosnak könnyek,
fújó, táltos paripák jönnek,
s viszik a lelkem, és még ma este
berobognak Budára, Pestre;
izzadtak,
            szabadok
                és bőszek

– Tandori úr számlálja őket.

PRÁGAI TAMÁS

Alexandr Petőfi

Hallám, kiegyezett...

Hallám, kiegyezett Deák,
Kossuth is – hah! – lazul!
egy Görgey bűnbak? ne bánd,
mint kóvályog sok Vazul!

Piros zászlók! szvobodni mir –
nyelvem leharapom!
cárszki világ – a haza hí,
de már tertia non...

Hallám, imhol Szibériát
– új őshazát – kutat
Budencz, Hunsdorfer: no! vivát!
germánmagyar urak!

(Torkán akadjon igaza,
eb a' ki beszopta!
Ne a törköly híja haza:
barguzini cujka!)

Szép vagy, Barguzin, nekem szép!
(Én írám? vagy Iván?)
Mindegy! Azt a' jó keservét!
(Kifakadék, s ivám.)

Hallám, a java megérte,
négyel, ötöl, hatol:
„...oda az emberek vetése..."
– költő úr, írhatol!

„A vak csillag... a szomju föld..."
– Ne! itt! ingyen! igyál!
te cigány sors! hagyjuk! – megöl
a távol ideál!

Hol vagy, hazám, magyar róna,
s te, vengerszki jizik?
(Elrévedez – tart a vodka –,
s iszik a vén muzsik.)

Die ungarischen Deputirten vor S. M. dem Kaiser Ferdinand I.

In der Märzwoche 1848, in Wien.

PETŐCZ ANDRÁS

Petőfi Sándor:

Negyven vagyok

Negyven vagyok.
Elszállt negyven év.
Nu, harasó.
Vot eta zsizny.
Kudá igyos ily gyorsan, barátom?
Idő, idő!
Gyéduska vagyok, ha
jól számolom, hamarost.
Hajam hullik.
Kezem remeg, mikor
vodkás kupám
ajakimhoz emelem.
Óh, feleség!
Já jubljú tyibjá!
É téged, alföld!
Távoli sztyeppe!
Könyűim csorognak,
hosszú csordulással,
ha rátok gondolok.
Bába minyá,
szagyítyesz, pazsáluszta,
hadd pihenjek karjaid közt
régi hazámrúl
elmélkedvén.

Barguzin, 1863. január 1.

Petőfi Sándor:

Arany Jánosnak

Imádott Jankóm,
bántá kezemet
mindenféle görcs,
nem írtam neked,
barátom, ezért.

Nu ládná, öreg,
rég egy mosolyért
tudtam már verset!
Ma meg, ha muszáj,
kapok kegyelmet.

Legyél csak boldog!
Rebellió ne
nyugtalanítson,
s keresni engem
nem kellene.

Gyönyörű tájék!
Boldogan élem
szentté válásom
után napjaim
itt, Barguzinban.

Barguzin, 1863. január 30.

SZKÁROSI ENDRE

Petőfi estéje

Az egyik legeredetibb és legnagyobb magyar költő, a sokáig ifjan elhaltnak vélt Petőfi Sándor életének utolsó évében, 1916-ban mindössze három verset írt, melyek helyenkénti töredékességükben is műgondra és szellemi nagyságra vallanak. Rendkívülinek mondhatók e versek fennmaradásának körülményei is: az agg korában is nyughatatlan, sokat utazó, mozgó költő, aki e darabok tanúsága szerint eddig nem teljesen felderített módon élő kapcsolatot tartott korának kultúrájával, és meglepően tájékozott volt annak döntő mozzanatairól, utolsó kéziratait – melyeknek restaurálása még folyik, ezért hasonmás közlésük jelenleg technikailag nem megoldható (fotózáshoz elegendő fényt teljes konzerválásukig nem kaphatnak)[1] – kedvenc, kiszolgált bőriszákjába rejtette, amelyben – kissé tán öreges szeszéllyel – a saját kezűleg szedett dohányleveleket is tartotta, szárította (mint ő nevezte: „érlelte") szinte a teljes szétporladásig. Megmagyarázhatatlan előérzettől vezetve, talán a közelgő halált pontosan megsejtve, utolsó napjaiban a bőriszákot egy kisméretű, üres, lepecsételt hordóba zárta, amelyet az általa oly sűrűn látogatott barguzini temető egyik sírjába ásott bele. Ez a sír annak a félvér eszkimó-zsidó asszonynak a földi maradványait rejtette, akivel élete utolsó boldog éveit élte a betelt század nyolcvanas éveiben, s akinek emlékét néhány korabeli feljegyzés szerint férfias gyásszal őrizte, noha mai ismereteink szerint egyetlen későbbi versében sem utalt rá. A közelmúlt időszak szorgalmas kutatásai során feltárt sírban megtalálták az asszony csontvázát, amelyet – mivel azt kezdetben a költőének hitték[2] – nyomban Magyarországra szállítattak, nem kevés kárt okozva a csontozat állagában. Kevés figyelmet fordítottak azonban a sírban a földdel elvegyülő egyéb porladékokra, így arra a korhadékra sem figyeltek fel, amelyet valamely fa gyökérmaradványának véltek. Mint azt egy

1 Az első adandó alkalommal, mely a hozzáférést lehetővé teszi, a Parnaszszus ragaszkodik a kézirateredetik hasonmás-közléséhez.

2 E szakmai tévedést a jóindulatú amatőrizmuson kívül menti az a tény is, hogy a költőt valóban sokat látták e sír körül bolyongani, ezért a nehezen ellenőrizhető és kopó visszaemlékezések egy része azt a benyomást erősítette, hogy Petőfi leendő sírhelyének szemelte ki az adott földdarabot.

e sorok írójához közel álló, egyébként hebraisztikával foglalkozó japán régésznő a hazafias ásatások egy termékenynek bizonyuló szünetében lopva kiderítette, a korhadék egy eperfa hordó maradványa volt, amely egy elpenészedett bőriszák foszlányaival keveredett. E furcsa képződmény azonban nagy értéket takart maga alá: a természet szeszélye folytán a túlszárított dohánylevelek finom pormaradványa, minden sérülésük ellenére, viszonylag épen őrizte meg az itt közölt költemények kéziratát, amit valószínűleg az is elősegített, hogy a költő a korában kifejezetten jó minőségűnek számító papírt eleve pauszpapírra kasírozta fel, amely bár széttöredezett, de a nedvességtől, akárcsak a finom dohányporborítás, viszonylag megvédte azt. A fellelt kéziratok a legszigorúbb szakmai szabályok betartásával a világszerte egyik legelismertebb restaurátorhoz, az ausztrál Petson professzorhoz vitettek Alice Springs-be, aki a teljes konzerválás befejezését az ezredforduló, vagyis ez év végére ígérte[3].

Végezetül megjegyzendő, hogy rendkívüli figyelemre méltó az a fiatal szellemre valló erkölcsi gazdagság és nyitottság, amely e versekben, a világra nyíló zseniális figyelem e dokumentumaiban megnyilvánul. Az idős költőnek van ereje és bátorsága máshogy szemlélni ifjúkora ellenség- és példaképeit, mint azt Bem, illetve Görgey esetében finoman kinyilvánítja. (A Kossuth-allúzió kritikai éle nem meglepő, Petőfi hozzá való viszonya mindig legalábbis ellentmondásos volt.) Van ereje szembenézni az új világ kihívásaival és új költői paradigmáival: mindenképpen meglepőnek tűnhet, hogy titokzatos szibériai magányában felfigyelhetett Whitman költészetére, s annak sugallatait mindjárt beillesztette költői oeuvre-jébe. Ugyanígy példaértékű, hogy – ha csak néhány heroikusan ironikus szösszenet erejéig is, de meglehet, a kényszerű távolság tágas perspektívájából adódó éleslátással – már 1916-ban kiáll a korszak két legradikálisabb magyar költője mellett.

Vezessenek e versek minden szellemet, kik a nemzet és a világ, a magyar és az egyetemes kultúra, a mindannyiónkat mozgató kozmikus lét kérdéseit és élményét szétválaszthatatlan egységben szemlélik és hordozzák magatartásukban, gondolkodásukban, életükben, és így is próbálnak megfelelni a sors kihívásainak.

2000. február havában

3 A japán régésznő és az ausztrál professzor a szakmai munkát aligha túlértékelhető nagylelkűséggel teljesen ingyen végzik. Az utaztatás és a szállítás költségeit az Új Hölgyfutár Alapítvány vállalta.

Petőfi Sándor:

Artűr

Sok maradt szélhámos kavar vihart,
Aljas szavuk nyomán csak gyúl a zűr,
A vén lovag kertjét lepi avar,
Ő meg, bár lelkét dúlja zivatar,
Már csak tűr.

Én átkoztam fejét s a sisakot,
Dicső csaták után bukást hozó
Eszét mely takará, a holnapot
Mely kínzón elveté, a sors-vonó
Vad maleur-t.

Nem testvérem, nem társam ő, a bal
Siker szomorú, vén tanúja, ma
Ketten maradtunk egyedül, badar,
Aljadék túlélők között állva
Néma őrt.

Az ő elátkozott sorsa s az én
Bolond, kalandor, csontváz végzetem
Legyen intés a mát lakók felé:
Sorsát ki hona létére veté,
Amateur.

Szereti hőn a hont és nemzetét,
Miközb' nemes szive veszti eszét:
Ki idők szeszélyének eladá
Pénzért, dicsért, az nyeri el a hont.
Békés aggkort, tűzhelyet, gramofont,
Jó rabőrt.

1916. május havában

A Pünkösdi férfiú látomása

Ámerika dús mezein ért e vad benyomás,
Ott jártam tágas álmaimban szélnek eresztve csatalovamat,
Végtelen szél borzolta a prairie elszáradt füvét,
És hordta a ritkás homokot kiszáradt, vén szemem közé.
Egy ősz férfiút láttam szembejönni lobogó szakállal és mellkasán bőrtasakkal,
Dohányt kínált az agg nekem, vándor magyar csontváznak,
Kit eszkimók közül indiánokhoz vitt szeszélye, sorsa, nem szűnő életvágya,
A roskatag költő a roskatag költőnek.
Ki volt ő? A végtelen új kontinens haladott dalnoka, a jó Walter,
Vagy a pörge turbánt öltő, kerge tábornok, ifjúságom példája, ki a hitért hitet cserélt,
Vagy az égbolt ápolt szakállat viselő öreg ura, kit átkoztam, de átkom hamar porba hullt,
Látván, hogy sereg áruló, hazáját pénzért szerető gyáva szökő, dicső kezdetét bér-búbánatra váltó
Gazember, a kihűlt hazát és az elnyomorodó földet meleg külhonból ostorozó,
tisztességvesztő eszes ripacs s az eltévedt vak tömeg
Átkozza a nevet, a férfitestet és a szellemet, ki időben tevé,
mit más megtenni nem mere.
A jó öreg felém nyújtja kezét, a dohánylevelek felét a szél kisodorja onnan,
Elveszem, mi marad, levélbe sodrom, tüzet szemével csihol,
a cigár parázsra gyúl.
Szólnék annyi mindenről neki, kinek csupán szeme beszél és erős, de reszketeg kezének mozdulatai,
De miről is szólanék? Mely tájáról e Földnek? A piciny hazáról, mely martalékul ott maradt, és feledés takarja humusát?
A szibér földről, hol csontvázam nyűgnek, jövendő pernahajdereknek porladand?
A nyomorult Európáról, mely keveseknek jóléteért a szabadság álmát foszlatja szerteszét?
Áfrikáról, hol nem jártam sosem, tán még álmaimban sem?
Legszívesebben az ő kies hazájáról ejtenék ki néhány izzó szót, a végtelen földről, hol az álom úgy terűlhet szét, hogy nem ütközik kicsiny gondolat és nemtelen ész határába?

A földről, mellyel új idők új dalaival Walter énekel, nem rezge
rímekben vagy üres jámbusokban,
De végtelen levegővel és határtalan formán, mint az ő szíve-hazája
és elméje-keze,
Mely a nyújtó kimúlásnál messzebb ér: szívemig, eszemig, Alaszkáig,
a szibér vendégföldig, a sorsunk balul óvó Jóistenig.
Mikor magyar földet álmodok ide a napverte puszta prairie-re, hol
perzselt lábam agyamig lüktet,
Mikor ide képzelem virágzani elveszett nemzetem,
A jó öreg szélnek eresztett csatalovamra pattan, a nyihogó jószágon
föltornyosul büszke öreg teste,
És köszönés nélkül elviharzik a szavak végtelen szabadsága felé.

1916. május havában

Avangár epigramok

Ady, Kassák
az igazság.

Ady, Kassák
had-igazság.

Ady, Kassák
hadi gazság

Ady, Kassák
igaz gazság.

Ady, Kassák
igazgassák
a Nyúgatot,
a szellemet
berúg a tót,
és eltemet.

Ady, Kassák
vad vigasság,
örvény törvény
jövő-kikötő
múlt-hajó.

Ady, Kassák
szava
leve
hadigáz-ság.

Kassák, Ady
ki marad itt?

1916. május havában

SZILÁGYI ÁKOS

Kedves Jó Director, Redactor és Co-Auctor Uraim! Édes jó István ecsém és Balázs egykomám!

Ehun küldöm becses fölkéréstekre verseim maradékát, Barguzinból. Nehezen álltam rá, hogy kilépjek a barguzini homályból, de az a mordvin kislyány, aki belémköltözött, csak nem hagyott nyugodni.
A Jóisten (Meg a Morv!) áldjon meg tikteket azér', hogy nem feledtétek még el az Örök Rabot, a barguzini remetét.
Maradok tisztelő hívetek – odaátról:
Posztpetőfi Sándor
Kelt Barguzin, 2000. február 12-én

Barguzini merengések

Egyszer mindenki volt Petőfi,
Egyszer mindenki lesz.
Emlékét őrzi honfi, búfi,
Turf és békáeref.

Egyszer mindenki lesz Petőfi,
Egyszer mindenki volt.
Urbánfi, népfi, tökfi, bakfi –
Sok-sok futóbolond.

Egyszer mindenki lesz Petőfi,
Egyszer mindenki volt.
Törvény ez már, mit Murphy úrfi
Régen megalkotott.

Az ember polimorf Petőfi,
Bár néha megamorf.
Mindenki volt már utófi, előfi,
Laktanya, téesz, morgue.

Valahol mindenki Petőfi,
S ha nem tudná, hogy hol,

Kiszedik belőle: tiporfi, verőfi –
Vagy egy régészcsoport.

Egyszer mindenki lesz Petőfi,
Egyszer mindenki volt.
Elnézi harmadfű csikófi
Patái alatt a port.

Hej te kislyány, kis Maruszja!

Véres napok, cári rabok,
Az a kislyány nem én vagyok!
Nem én vagyok, pedig lennék,
Barguzinba h'odalennék!

Fejemen csak általbucska'
Lennék mordvin galambocska,
Kismenyecske, nagyanyócska,
Sírdomb alatt pirinyócska!

Petőfiné, kis Maruszja,
Igazak álmát aluszja.
Azt aluszja, hogy ő möszjő –
És egy möszjő éppen mászja.

Hej te kislyány, kispetőfi!
Jer sírodból, kergetőzni!
Fogj meg babám, fogj meg ha tudsz,
Úgyse érsz el, elérsz – hazudsz!

Ugorj szöcske, szívem csücske,
Ugorj, édes csontvázacska,
Fogd át csontváz-derekamat,
Úgy üljük meg azt a lovat!

Éji lovat, Szent Mihályét,
Hogy oszoljon e homálylét,
Felviharzunk, fel az égbe! –
Ne kérd, mé'kbe – valamé'kbe!

Utóhang

Hadd higgyék csak, hogy ő én volt!
Ifjan halt meg, higgyék, vén volt!
Lesz majd nékik jó nagy fricska:
Mordvin kislyány – Petőficska!

Kishazámban, Barguzinban

Kishazámban, Barguzinban,
Őrtoronyból szól a bimbam,
Magyar bimbam, angol bigben –
A gulágban lakok itt benn.

Nem is lakom, szinte élek,
Itt ütöttem tanyát végleg.
Fegyver zörren – a závárzat,
Ráz a hideg, 'iszen rázhat!

Öreg gulag, nem vén a gulág!
Egész világ egy nagy gulág!
Amerre a szemem ellát,
Hullák, hullák, hullák – nullák.

Barguzinban, Barguzinban,
Semmi sincsen Barguzinban,
Semmi sincsen – szóval az van,
Barguzinban kerozin van.

Kőolaj van, kerozin van,
Amúgy semmi… Barguzin van,
Meghát vodka, az van, az van!
Van egy kis jó minden rosszban…

Idd ki testvér, idd ki, vodki!
Idd ki, mert a vodka üt ki –
Dunsztosüveg uborkalé,
Húzd meg egyszer, aztán olé!

Inni, inni, s megint inni,
Alig bírod hazavinni.
Vodkát iszik láger s város,
Meg a zsurki vodkagyáros!

Cáratyuska, főszekretár!
Be szép, ha zsendül a határ!
Ha eljön az orosz tavasz!
Beh szép, meghúzva a ravasz!

Barguzinban, Barguzinban,
Őrtoronyból szól a bimbam,
Úgy kong mint kinek reggelig
Vasdarabban szivét verik.

Nehogymá’

Helyzetdal

Arra ébredtem – nehogy má’!
Nehogymá ugy legyen, nehogymá’!
Magadnak édes maradj má’!
Odalenn fődben rohadj má’!

Takarodj most má’ kicsim má’!
Nehogymá’ izé… bekapj má’!
Nehogymá’ váljá’ apámmá!
Nehogy fődből kikaparj má’!

Tudom má’ ki vagy te, tudom’ má!
Hurok nyakamon szorul má’!
Kiverlek fejemből, anyád má’ –
Miért nem végzel velem má’?!

TÍMÁR GYÖRGY

Egy föltárás bizonyítékai

„Hőhányó venne inaktív petőfit.
Nemzet van. Dal nincs. A PITI tetőzik.”
(Fodor Ákos)

Egy ásatás során Barguzin egyik temetőjében megtalálták a Petőfi Sándor nevű, a kozákok által Segesvár mellett – úgymond – lekaszabolt zsidó asszony sírját. A tudósok minden kétséget kizáróan megállapították, hogy a koponyaméret tökéletesen megfelel a keresett hölgyének. A fölfedezés hitelességét csak megerősítette, hogy a kutatók a helyi izraelita temető sírjában talált csontváz mellett három magyar nyelvű költeménynek föltehetőleg irigységtől megsárgult kéziratára bukkantak. Ezeket alább a lelet valódiságának bizonyítékaiként mellékeljük.

Az egzegéták egyike-másika egyébként annak a nézetének adott kifejezést, hogy jóllehet még a kézírás is a fönt nevezett zsidó asszonyé, az első és a második vers minden valószínűség szerint korábbi keltezésű a harmadiknál; nyilván a hősi halált imitáló izraelita asszonyság őrnagyi zubbonyának zsebében lehettek, amikor költőjük áttelepült Barguzinba.

Falu végén...

Falu végén kicsi pub van,
Pista bátyó mixer abban.
Szól a hangos dizsizene,
Az egész pub rezeg bele.

„A jobbikból, két decivel!
De minek e sok decibel?
Pista bátyó, tegyen nagy jót:
Halkíjja le azt a magnót!”

Hogy ne parancsoljak neki,
Mondja, és csak bömbölteti.
Mert vert mást is már laposra,
Ki is rúgta a Szamosra.

Nem szólok hát – istenuccse! –
Többé hozzá fia szót se,
Elővészek egy kis füvet,
És mint egy terv, füstbe megyek.

Befordultam a klotyóra...

Befordultam a klotyóra,
Azaz befordultam volna,
Csakhogy éppen ültek rajta,
Férfi volt, nagybélű fajta.
Mondtam neki: talpra, magyar!
De csak intett: még nem akar.
Én, ki addig sokat ittam,
Rég nem látott anyját szidtam,
Tiszta az bár, mint a lelkem,
Csak hát közben... bevizeltem.

November végén

Még nyílnak a sírok a morvai síkon,
    Még vár soraimra a büszke Kazány,
De én, ime, daccal az égre sikítom,
    Hogy Barguzin, itt van a drága hazám!

Itt nincs magyar ajk már, Júlia sincsen,
    Mily nagyszerü nélkülük! Élni de jó!
Hogy még oda vissza? No, mentsen az Isten!
    Inkább legyek asszony – s pláne zsidó.

A „Haszid vagyok, haszidnak születtem, / Jiddis nótát gajdolt a bóher fölöttem” kezdetű versből csak ez a két sor maradt fönn, a többit föltehetőleg a talajnedvesség és a férgek raja együttesen adta át az enyészetnek.